

Izabela GRZANKA

Politechnika Śląska
Wydział Organizacji i Zarządzania

ROZWIĄZYWANIE PROBLEMÓW BEZROBOCIA I WYKLUCZENIA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Streszczenie. W związku z ograniczeniami występującymi w sferze zarządzania publicznego, zwłaszcza w odniesieniu do takich kwestii społecznych, jak bezrobocie i wykluczenie społeczne osób niepełnosprawnych, powstaje potrzeba racjonalizacji działań podejmowanych wobec tych osób oraz wypracowania nowych, innowacyjnych rozwiązań. W szczególności niezbędne stają się rozwiązania, które, ze względu na ograniczone możliwości administracji publicznej i niewystarczające zainteresowanie sektora prywatnego, pozwolą zapewnić warunki integracji społecznej i zawodowej oraz stosownej opieki i ochrony wszystkim jednostkom niepełnosprawnym.

SOLVING UNEMPLOYMENT AND EXCLUSION PROBLEMS OF PERSONS WITH DISABILITIES

Summary. Referring to the constraints occurring in the public management, particularly in relation to such social issues as unemployment and social exclusion of persons with disabilities, there is a need to rationalize the actions taken against these people and develop new, innovative solutions. In particular, it is necessary to find solutions, which, because of the limited public administrative capabilities and the insufficient interest of private sector, can provide conditions for social and professional integration, as well as an appropriate care and protection of all individuals with disabilities.

1. Podstawowe instrumenty prawne dotyczące osób niepełnosprawnych

Regulacje prawne odnoszące się do osiągania odpowiedniej jakości życia jednostek niepełnosprawnych¹, pozwalające na ich samorealizację i integrację ze społeczeństwem,

¹ Ustawową definicję pojęcia „osoby niepełnosprawnej” zawiera art. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz o zatrudnieniu osób niepełnosprawnych, DzU Nr 123, poz. 776 ze zm. Zgodnie z nią pojęcie „osoba niepełnosprawna” oznacza taką osobę, której stan fizyczny, psychiczny lub

a w konsekwencji tego przeciwdziałające ich marginalizacji społecznej, zawarte są w wielu aktach, o różnej randze i zasięgu obowiązywania. Kwestie dotyczące praw osób niepełnosprawnych zawierają ratyfikowane przez Polskę dokumenty międzynarodowe, w tym m.in. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka i Europejska Karta Społeczna z 18 października 1961 roku oraz inne dokumenty międzynarodowe, jak np. Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych, przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 20 grudnia 1993 roku².

W Polsce podstawowe znaczenie dla zapewnienia osobom niepełnosprawnym zdobycia odpowiedniego wykształcenia i zatrudnienia, a co za tym idzie uzyskania większej samodzielności życiowej i uczestnictwa w życiu społecznym, ma przede wszystkim Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 roku³. W art. 69 wskazuje ona, że władze publiczne zobowiązane są udzielać osobom niepełnosprawnym pomocy w zabezpieczeniu egzystencji i szczególnej opieki zdrowotnej oraz pomagać w przysposobieniu do pracy. Prawa osób nie w pełni sprawnych ujęto także w Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych z 1 sierpnia 1997 roku⁴, która jest ważną deklaracją woli przestrzegania tych praw przez państwo. Ma się to odbywać poprzez tworzenie warunków niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia oraz integracji społecznej tych osób. Karta wskazuje m.in., że osoby niepełnosprawne mają prawo do: pracy na otwartym rynku pracy, zgodnie z posiadanymi kwalifikacjami, możliwościami i wykształceniem, w warunkach dostosowanych do ich potrzeb, gdy wynikają one z wymogów niepełnosprawności i stanu zdrowia, a dalej prawo korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa pracy oraz zabezpieczenia społecznego i ulg podatkowych, uwzględniających ponoszenie zwiększonych kosztów w związku z niepełnosprawnością.

Szczegółowe regulacje odnośnie pomocy osobom niepełnosprawnym w Polsce zawiera ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (dalej ustawa o niepełnosprawnych)⁵. Kwestie dotyczące zatrudnienia osób niepełnosprawnych uregulowano w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 roku

umysłowy trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza bądź uniemożliwia wypełnianie ról społecznych, a w szczególności zdolności do wykonywania pracy zawodowej. Jak wynika z dalszych zapisów ustawy, za niepełnosprawną uznawana jest osoba, która została zakwalifikowana do jednego z trzech stopni niepełnosprawności (znaczny, umiarkowany, lekki), na podstawie stosownej decyzji organów orzekających, zgodnie z organizacją orzecznictwa emerytalno-rentowego.

² Zob. np.: Wieruszowski R., Hliwa R. (red.): Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka. Standard prawa i jego realizacja a przyszłe wyzwania, Poznań 2001; Shaw M.N.: Prawo międzynarodowe, Warszawa 2000, s. 187 i n.; Sokołowski T.: Międzynarodowa ochrona praw człowieka, Warszawa 2004, s. 11 i n.

³ DzU Nr 78, poz. 483 ze zm.

⁴ MP Nr 50, poz. 475.

⁵ DzU Nr 123, poz. 776 ze zm.

o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy⁶, jak również w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym⁷. Wymienione akty składają się na system prawny integracji i opieki nad osobami niepełnosprawnymi, określający warunki działania i zadania administracji publicznej.

Podstawowe znaczenie dla osób niepełnosprawnych, które mogą pracować ma rehabilitacja zawodowa i społeczna. Rehabilitacja zawodowa ma na celu ułatwienie osobie niepełnosprawnej uzyskania i utrzymania odpowiedniego zatrudnienia, poprzez umożliwienie jej korzystania z poradnictwa zawodowego, szkolenia zawodowego i pośrednictwa pracy⁸. Zatrudnionym osobom niepełnosprawnym przysługują szczególne uprawnienia, jak np.: krótszy tydzień pracy, dłuższy wymiar urlopu, przerwa w pracy, udział w turnusie rehabilitacyjnym, zwolnienie z pracy, w celu wykonania badań specjalistycznych. Przedsiębiorstwa zatrudniające osoby niepełnosprawne mogą liczyć z kolei na pewne preferencje z tego tytułu, obejmujące m.in. częściowe pokrycie podwyższonych kosztów zatrudnienia niepełnosprawnych pracowników, zależnie od stopnia ich niepełnosprawności⁹. Rehabilitacja społeczna natomiast ma na celu umożliwienie osobom niepełnosprawnym uczestnictwa w życiu społecznym, przede wszystkim poprzez: wyrabianie zaradności osobistej i pobudzanie aktywności społecznej osoby niepełnosprawnej, nabywanie umiejętności samodzielnego wypełniania ról społecznych, likwidację barier (w szczególności architektonicznych, urbanistycznych, transportowych, technicznych oraz w komunikowaniu się i dostępie do informacji) oraz kształtowanie w społeczeństwie właściwych postaw i zachowań, sprzyjających integracji z osobami niepełnosprawnymi. Do podstawowych form rehabilitacji społecznej zalicza się uczestnictwo w warsztatach terapii zajęciowej, turnusach rehabilitacyjnych, jak również zespołach ćwiczeń fizycznych, usprawniających psychoruchowo, relaksacyjnych i sportowych, a także innych zespołach aktywności społecznej, zgodnie z potrzebami osób niepełnosprawnych¹⁰.

⁶ DzU Nr 99, poz. 1001 ze zm.

⁷ DzU Nr 122, poz. 1143 ze zm.

⁸ Por. Nowak A.: Bezrobocie wśród osób niepełnosprawnych, UŚ, Katowice 2002, s. 29 i n.

⁹ Szerzej [w:] Frąckiewicz L. (red.): Wykluczenie społeczne, Wyd. AE, Katowice 2005, s. 10 i n.; Aktualnie kwota dofinansowania zatrudnienia jest zależna od stopnia niepełnosprawności oraz ewentualnego posiadania schorzenia szczególnego, jak choroba psychiczna, upośledzenie umysłowe, epilepsja bądź utrata wzroku. Zob. art. 26a, ust. 1, 1b ustawy z dnia 5 grudnia 2008 roku o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, DzU Nr 237, poz. 1652.

¹⁰ Zob. Ratajczyk W.: Osoby niepełnosprawne a wykluczenie społeczne – bariery dostępu do rynku pracy, [w:] Frąckiewicz L. (red.): Wykluczenie społeczne, Wyd. AE, Katowice 2005, s. 229.

2. Osoby niepełnosprawne na rynku pracy

Według danych GUS w Polsce liczba niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej na koniec 2009 roku wyniosła 3491 tys. osób, spośród których jedynie 556 tys. było aktywne zawodowo, w tym 495 tys. osób pracujących (z czego 68,9% stanowili pracownicy najemni) i 61 tys. osób bezrobotnych. Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w badanym przedziale wiekowym wyniósł zatem zaledwie 14,2%, a wskaźnik aktywności zawodowej 15,9%. Dla porównania w analogicznym czasie dla ludności Polski ogółem wskaźniki te wyniosły odpowiednio 50,4% i 55,1%¹¹. Wskazuje to wyraźnie, iż aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych w Polsce jest ponadtrzykrotnie niższa niż ludności Polski ogółem. Wynika to z wielu przesłanek, w tym w szczególności ze szczupłości środków, niskiej efektywności działań, silnie zakorzenionych stereotypów, niedomagań instytucjonalnych i wielu innych barier napotykanymi przez osoby niepełnosprawne (architektonicznych, transportowych, komunikacyjnych, informacyjnych, psychologicznych, finansowych itd.).

Obok niskiej aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych, jednym z problemów polskiego rynku pracy jest dominacja zatrudniania tych osób w zakładach pracy chronionej. W znacznej większości oferują one zajęcia niskopłatne i wymagające niskich kwalifikacji. Niska jest też skuteczność trójszczeblowego systemu rehabilitacji zawodowej, przyjętego w Polsce, a zwłaszcza jego integracyjna rola. Zgodnie z ustawą o niepełnosprawnych, zakłada on bowiem, że rehabilitacja zawodowa ma być realizowana, co najmniej w jednym z następujących po sobie etapów zatrudnienia, tj. w warsztatach terapii zajęciowej (WTZ), w zakładach aktywności zawodowej (ZAZ), w zakładach pracy chronionej (ZPCh) i wreszcie na otwartym rynku pracy. Oznacza to stopniowe przechodzenie osoby niepełnosprawnej przez poszczególne etapy/obszary zatrudnienia, w zależności od jej możliwości, aż do uzyskania przez nią - w najlepszym wypadku - samodzielności na otwartym rynku pracy.

W praktyce efekty stopniowania zakresu i intensywności rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych odbiegają zasadniczo od założeń modelowych. Na przestrzeni kilkunastoletniej działalności WTZ nie obserwuje się założonego, naturalnego przechodzenia ich uczestników do kolejnych form organizacji rehabilitacji zawodowej. Wynika to przede wszystkim z niewystarczającej liczby miejsc w WTZ, która powoduje, że uczestniczą w nich osoby o małych szansach na pełną rehabilitację. W ten sposób warsztaty tracą swą

¹¹ Zob. Aktywność Ekonomiczna Ludności Polski IV kwartał 2009, Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Departament Pracy, Warszawa 2010, s. 191, 196 i 121.

podstawową funkcję pierwszego etapu w modelu skutecznej rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych. Następne ogniwo tego systemu (modelu), czyli ZAZ, znajduje się natomiast w embrionalnym stadium rozwoju. Wszystko to sprawia, że cały ciężar rehabilitacji zawodowej spoczywa na ZPCh¹². Oznacza to, że rehabilitacja niepełnosprawnych ogranicza się w istocie do utrzymywania miejsc pracy chronionej¹³. Potwierdzają to dane statystyczne. Udział pracowników ZPCh w stosunku do ogółu pracowników niepełnosprawnych, zarejestrowanych w Systemie Obsługi Dofinansowań i Refundacji (SODiR), prowadzonym przez PFRON, w grudniu 2009 roku wynosił 76,4% - zarejestrowanych było w nim 58,3 tys. osób niepełnosprawnych, zatrudnionych na otwartym rynku i 188,8 tys. osób niepełnosprawnych, pracujących w ZPCh. Według danych zbiorczych pochodzących od poszczególnych wojewodów, na koniec czerwca 2009 roku istniało 2,1 tys. ZPCh, które zatrudniały 182 243 osoby niepełnosprawne (z czego 54,5% osób posiadało lekki stopień niepełnosprawności, 41,5% umiarkowany, a 4% znaczny). W tym samym czasie funkcjonowało 40 ZAZ i zatrudniały one 1,4 tys. niepełnosprawnych, a w 634. WTZ uczestniczyło ponad 21 tys. osób¹⁴.

Niska aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych wymaga poszukiwania nowych rozwiązań, w tym zmian w postawach wobec osób niepełnosprawnych i postawach ich samych (a także ich rodzin) wobec własnych problemów. Powinny one obejmować instytucjonalne, w tym formalnoprawne, regulacje stosunków zatrudnienia osób niepełnosprawnych, przyjęty system świadczeń społecznych dla tych osób, politykę edukacyjną i doradztwo zawodowe, funkcjonowanie systemu aktywizacji zawodowej oraz instytucji rynku pracy i instytucji wsparcia lokalnego. Jednocześnie, w budowaniu systemu zatrudniania osób niepełnosprawnych należy uznać kluczową rolę firm i instytucji z otwartego rynku pracy, jako jego dominującego i docelowego segmentu. Chroniony rynek pracy powinien natomiast pozostać miejscem aktywizacji osób niepełnosprawnych, będąc rynkiem docelowym jedynie dla tych spośród nich, które mają bardzo ograniczone możliwości

¹² Zob. Barczyński A.: Skuteczność polskiego modelu aktywizacji zawodowej w warunkach gospodarki rynkowej, [w:] Gąciarz B., Giermanowska E. (red.): *Zatrudniając niepełnosprawnych*, ISP, Warszawa 2009, s. 179.

¹³ Zob. Gąciarz B., Giermanowska E., Sobiesiak P.: *Postawy pracodawców, a polityka integracji osób niepełnosprawnych*, [w:] Gąciarz B., Giermanowska E. (red.): *op.cit.*, s. 12.

¹⁴ Dane PFRON według stanu z 19.04.2010 r., Internet: <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/niepelnosprawnosc-w-liczbach/>, dn. 15.07.2010 r.; także: sprawozdania wojewodów INF - ZPCh ZAZ za I półrocze 2009 r., Internet: <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/niepelnosprawnosc-w-liczbach/tablice/>, dn. 16.06.2010 r.

aktywności ekonomicznej w warunkach ryzyka utraty pracy, wskutek wolnej konkurencji rynkowej pomiędzy poszczególnymi uczestnikami otwartego rynku pracy¹⁵.

Warto zaznaczyć, iż ważną rolę do odegrania mają w tym zakresie elastyczne formy zatrudnienia, w szczególności zaś rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych (*Information Communication Technologies - ICT*) stwarza - na razie niestety głównie teoretycznie - nowe możliwości dla osób niepełnosprawnych, jak choćby zatrudnienie w formie telepracy¹⁶. W Unii Europejskiej istnieją dwa modele wyrównywania szans osób niepełnosprawnych na rynku pracy. Pierwszy z nich - stosowany w Danii, Finlandii, Portugalii, Szwecji i Wielkiej Brytanii - opiera się na prawie do pracy i zakazie dyskryminacji osób niepełnosprawnych. Racja bytu takiego systemu zależy przede wszystkim od nastawienia społeczeństwa, w tym głównie pracodawców do osób niepełnosprawnych i ich prawa do zatrudnienia na zasadzie równości szans. W pozostałych krajach Wspólnoty (w tym w Polsce) wykorzystywano - jak wskazywano wcześniej - model opierający się na interwencji państwa w rynek pracy, poprzez prawne ustanowienie obligatoryjnych wskaźników zatrudnienia¹⁷.

3. Wykluczenie społeczne osób niepełnosprawnych

Osoby niepełnosprawne jako jednostki słabsze społecznie, politycznie i ekonomicznie wymagają stosownego wsparcia i ochrony, aby nie musiały, podlegając wykluczeniu społecznemu, pozostawać na uboczu spraw, którymi żyje ogół członków społeczeństwa¹⁸. Głównymi synonimami wykluczenia społecznego są eliminacja grup społecznych lub osób ze społeczeństwa, ich izolacja społeczna, brak akceptacji ze strony reszty społeczeństwa,

¹⁵ Zob. Gąciarz B., Giermanowska E., Sobiesiak P.: *Postawy pracodawców...*, op.cit., s. 13.

¹⁶ Zob. Bednarski M., Machol-Zajda L., *Telepraca, [w:] Elastyczne formy zatrudnienia i organizacji pracy a popyt na pracę w Polsce*, Kryńska E. (red.), IPiSS, Warszawa 2003, s. 148 i n.

¹⁷ Zob. Biuletyn „Gospodarka Społeczna” Nr 2, Krakowska Inicjatywa na Rzecz Gospodarki Społecznej – COGITO, Internet: http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/ekonomiaspoleczna.pl/public/biblioteka_eS_pliki/Biuletyn_Gospodarka_Spoleczna_nr2.doc, s. 7-9, dn. 02.02.2009 r.

¹⁸ Zjawisko to ma wiele wymiarów i różnie się go definiuje. W ustawie z dnia 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym (art. 1 ust. 2) przyjęto, że wykluczenie dotyczy osób znajdujących się w sytuacji ubóstwa, uniemożliwiającego lub znacznie utrudniającego uczestniczenie w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym. Z kolei zgodnie z definicją przedstawioną w Narodowej Strategii Integracji Społecznej dla Polski, „wykluczenie społeczne to brak lub ograniczenie możliwości uczestnictwa, wpływania i korzystania z podstawowych instytucji publicznych i rynków, które powinny być dostępne dla wszystkich, a w szczególności dla osób ubogich”. Jest to „sytuacja uniemożliwiająca lub znaczenie utrudniająca jednostce lub grupie, zgodne z prawem pełnienie ról społecznych, korzystanie z dóbr publicznych i infrastruktury społecznej, gromadzenie zasobów i zdobywanie dochodów w godny sposób”, Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski, Warszawa 2004, s. 22 i 23.

a także bezrobocie, brak praw politycznych i obywatelskich. Ponadto, wykluczenie społeczne kojarzone jest z takimi problemami społecznymi, jak np.: alkoholizm, bieda, bezdomność, a nawet przestępczość oraz z różnego typu dewiacjami i patologiami społecznymi. Skutki zjawiska wykluczenia społecznego najczęściej prezentowane są w trzech kategoriach - osobistych, ekonomicznych i społecznych. Do osobistych skutków wykluczenia społecznego można zaliczyć zjawisko izolacji społecznej, wynikającej z utraty dotychczasowych kontaktów interpersonalnych czy też obniżenie poczucia podmiotowości, co jest związane z utratą szacunku do siebie. Osoby wykluczone odczuwają zwiększone poczucie zagrożenia społecznego i ostracyzm społeczny oraz posiadają mniejszy poziom mobilności społecznej. Z kolei ekonomiczne skutki wykluczenia społecznego dotyczą przede wszystkim niemożności samodzielnego utrzymania się osób wykluczonych i ich stopniowego uzależniania się od wsparcia z zewnątrz¹⁹. Szczególną okolicznością, która powoduje wykluczenie ludzi z uczestnictwa w życiu zbiorowym jest ubóstwo²⁰. Objawem tego staje się m.in. niepodejmowanie działalności życiowej (zwyczajowej i społecznie akceptowanej) przez jednostki lub grupy. Wykluczenie pojawia się wtedy jako rezultat ubóstwa, przy czym skrajne ubóstwo należy uznać za synonim wykluczenia.

Niepełnosprawność wywołuje i kumuluje różne upośledzenia w wielu wymiarach sytuacji życiowej. Wpływa to z kolei na ograniczanie własnych dążeń i aspiracji osoby niepełnosprawnej i uruchamia proces jej automarginalizacji. W połączeniu z brakiem odpowiednich rozwiązań i działań systemowych, mających znieść bariery architektoniczne i komunikacyjne, trudności z przystosowaniem szkół i tworzeniem odpowiednich miejsc pracy, a także niewrażliwością społeczną na problemy doświadczane przez osoby niepełnosprawne, upośledzenie tej grupy osób zostaje utrwalane i pogłębiane, skazując je na życie na marginesie społeczeństwa²¹. Należy jednak podkreślić, iż - jak wskazują badania - ograniczenia wynikające z niepełnosprawności - w jakimś sensie - kompensuje osobie niepełnosprawnej aktywność zawodowa. Już samo wykluczenie z powodu określonych deficytów to poważny problem osób niepełnosprawnych. Otrzymanie etykiety „bezrobotny” może dodatkowo pogłębić i utrwalić uczucie izolacji tych osób. Posiadanie pracy w pewnym

¹⁹ Zob. Poradnik dotyczący realizacji wsparcia dla osób wykluczonych społecznie oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego - Departament Zarządzania Europejskim Funduszem Społecznym, Warszawa 2010, s. 7.

²⁰ Zob. Frieske K.W.: Dynamika koncepcji marginalizacji społecznej, „Polityka Społeczna”, Nr 11-12 z 2002, s. 34.

²¹ Zob. Ostrowska A., Sikorska J., Gąciarz B.: Osoby niepełnosprawne w Polsce w latach dziewięćdziesiątych, ISP, Warszawa 2001, s. 10.

sensie zabezpiecza przed marginalizacją społeczną, zatem pracujące osoby niepełnosprawne mogą uniknąć tego rodzaju dodatkowego naznaczenia społecznego²².

Można wskazać cztery odmienne zbiorowości osób niepełnosprawnych, wyodrębnione ze względu na różne konflikty marginalizujących je cech i przez to - z uwagi na specyficzne potrzeby i problemy - wymagające innych środków i oddziaływań polityki społecznej²³. Pierwsza grupa osób określona została jako osoby „upośledzone statusowo”, których główne problemy skupiają się na niskim wykształceniu, biedzie, ograniczeniach w dostępie do opieki lekarskiej i rehabilitacyjnej oraz niewielkich możliwościach otrzymania pomocy z zewnątrz, utrwalanych brakiem wiary w możliwość poprawy swojej sytuacji. Kolejna grupa to tzw. wyizolowani społecznie, charakteryzujący się występowaniem najcięższych kalectw, najsilniej doświadczający barier architektonicznych i komunikacyjnych, odczuwający najsilniejszą depryzację, związaną z sytuacją życiową, lecz o nie najgorszej sytuacji materialnej - ze względu na najwyższe renty. Następną grupę scharakteryzowano jako „pasywnych życiowo”. Przyporządkowano do niej osoby niepracujące, nieposiadające żadnych aspiracji, zainteresowań ani obowiązków, pomimo iż poziom ich niepełnosprawności nie usprawiedliwia bierności. Główny ich problem stanowi bezczynność i niemożność wypełnienia czasu ze względu na brak pracy zawodowej. Ostatnia grupa obejmuje osoby „aktywne życiowo”, podejmujące lub poszukujące pracy zawodowej, o niedużych ograniczeniach sprawności, poddane różnym formom rehabilitacji i programom wspomagającym. Dzięki przyjętej postawie, aktywni życiowo posiadają plany, dążenia i potrafią skutecznie zmagać się z barierami i trudnościami życiowymi²⁴.

Skuteczna realizacja polityki integracyjnej w stosunku do osób niepełnosprawnych, a w szczególności jednego z jej podstawowych elementów, jakim jest ich aktywizacja zawodowa, stanowi poważne wyzwanie dla administracji publicznej w Polsce. W praktyce występuje bowiem mocno ograniczona efektywność zarządzania w sferze publicznej wobec problemów i potrzeb osób nie w pełni sprawnych, której odzwierciedleniem jest ciągle odtwarzanie się stanu społecznego wykluczenia znacznej liczby tych osób²⁵. Pomimo kompleksowych uregulowań prawnych, instytucje publiczne, powołane do realizowania

²² Zob. Brzezińska A. I., Kaczan R., Piotrowski K., Sijko K., Rycielski P., Wiszejko-Wierzbińska D.: Uwarunkowania aktywności zawodowej osób z ograniczeniami sprawności: czynniki społeczno-demograficzne, *kwartalnik „Nauka”* Nr 1 z 2008, s. 129.

²³ Szerzej (zob.) Ostrowska A., Sikorska J., Sufin Z.: *Sytuacja ludzi niepełnosprawnych w Polsce*, IFiS PAN, Warszawa 1994.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Zarządzanie to przejawia się partycypacją społeczną, charakteryzuje je uwzględnianie nie tylko efektywności ekonomicznej dokonywanych wyborów, ale również efektywności społecznej i politycznej. Zob. Kożuch B.: *Zarządzanie publiczne*, Placet, Warszawa 2004, s. 75.

polityki integracyjnej i opiekuńczej w stosunku do osób niepełnosprawnych, nie mogą poszczycić się zadowalającym stanem realizacji powierzonych im zadań. W konsekwencji występujących uwarunkowań, funkcjonujący w Polsce system integracji społecznej, w tym edukacji i integracji zawodowej, nie osiąga zamierzonych rezultatów, mimo ponoszonych kosztów²⁶.

4. Innowacyjne instrumenty integracji osób niepełnosprawnych

Rozwiązywanie problemów społecznych w ramach zarządzania publicznego wymaga podejmowania kompleksowych działań, w których istotną rolę odgrywa interakcja instytucji publicznych oraz struktur społeczeństwa obywatelskiego i podłoża społeczno-kulturowego. Podłoże to obejmuje, funkcjonujące w danej społeczności, systemy wartości, postawy i stereotypy, odnoszące się do osób bądź środowisk, będących nosicielami cech powodujących występowanie problemu. Odpowiednie - w zależności od pojawiającego się problemu - oddziaływanie tych komponentów, tj. jego struktura i poziom spójności, warunkuje możliwości rozwiązania danego problemu. Dzieje się tak w szczególności w kwestiach dotyczących osób niepełnosprawnych. Jednocześnie warto podkreślić, iż integracja społeczna i aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych stanowią problemy społeczne, których rozwiązywanie wymaga podejmowania działań zindywidualizowanych, osadzonych w kontekście konkretnej sytuacji osoby niepełnosprawnej i jej rodziny. W realizacji działań na rzecz tych osób należy wziąć zatem pod uwagę indywidualne potrzeby, oczekiwania, możliwości, aspiracje, cechy i właściwości psychologiczne danej osoby. Zgodnie z zasadą subsydiarności, realizacją polityki społecznej wobec osób niepełnosprawnych powinny zajmować się społeczności lokalne, będące najbliższymi potrzebującym wsparcia i przez to najlepiej znające ich problemy. Natomiast, aby lokalna administracja samorządowa była w stanie wywiązać się z zadania społecznego integrowania osób niepełnosprawnych, powinny zostać spełnione łącznie następujące warunki²⁷:

- wytworzenie odpowiedniej zdolności instytucjonalnej do realizowania zadań związanych ze wspieraniem ludzi niepełnosprawnych,

²⁶ W istniejącym systemie osoby niepełnosprawne czują się marginalizowane społecznie i zawodowo. Zob. Gąciarz B., Giermanowska E., Sobiesiak P., Postawy pracodawców..., op.cit., s. 9-11.

²⁷ Zob. Gąciarz B.: Wsparcie lokalne: funkcje i dysfunkcje. Perspektywy działania władzy publicznej na rzecz aktywizacji osób niepełnosprawnych, [w:] Gąciarz B., Giermanowska E. (red.): Zatrudniając niepełnosprawnych, ISP, Warszawa 2009, s. 101 i n.

- zaistnienie zdolności politycznej do tego, aby problemy osób niepełnosprawnych znalazły właściwe miejsce w przestrzeni działań publicznych w społecznościach lokalnych,
- zaistnienie zdolności społecznej do efektywnego rozwiązywania problemów życiowych osób niepełnosprawnych poprzez włączenie ich w normalne stosunki społeczne.

Niemожność spełnienia wskazanych warunków - jak zwracano uwagę wcześniej - powoduje negatywne tendencje umacniania się syndromu bierności, poczucia izolacji, osamotnienia oraz przekonania osób niepełnosprawnych o własnej bezsilności. Jest to bez wątpienia sytuacja marnotrawienia zasobów ludzkich w społeczeństwie i gospodarce narodowej (ich wiedzy, kwalifikacji, umiejętności, doświadczenia), które warto wykorzystać nie tylko do zaspokojenia potrzeb samych osób niepełnosprawnych, ale także dla korzyści zatrudniających te osoby podmiotów. Administracja publiczna, ponosząc wydatki na kształcenie, rehabilitację i aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych, dokonuje *de facto* inwestycji w kapitał ludzki, mogący przynosić w przyszłości korzyści zarówno społeczeństwu, jak i gospodarce. Kapitał ten powinien być racjonalnie wykorzystywany.

Kryzys tradycyjnego państwa opiekuńczego spowodował poszukiwanie nowego modelu zarządzania publicznego w sferze społecznej. Powinien on być aktywny i aktywizujący beneficjentów, ukierunkowany na rozwój kapitału ludzkiego i społecznego, przyczyniający się do zwiększenia szans życiowych defaworyzowanych jednostek i grup społecznych, interaktywny, oparty na dialogu obywatelskim i partnerstwie publiczno-prywatno-społecznym²⁸. Oznacza to, że ogół działań podmiotów publicznych i niepublicznych, w tym organizacji pozarządowych, mających na celu wyrównanie nieuzasadnionych różnic socjalnych, asekurowanie wobec ryzyka życiowego oraz tworzenie szans funkcjonowania osób niepełnosprawnych we wszystkich dziedzinach życia gospodarczego i społecznego, powinien umożliwiać ich pełną integrację ze społeczeństwem²⁹. Osoby niepełnosprawne nie powinny być skazane na izolację. Niezbędne są mechanizmy i instytucje wspierające ich integrację społeczną (model integracji w rozwiązywaniu problemów osób niepełnosprawnych). Wyrazem tego podejścia jest to, że głównym celem działań wobec osób niepełnosprawnych staje się tworzenie warunków do usamodzielnienia się jednostek, wyrównanie ich szans życiowych w stosunku do osób pełnosprawnych i maksymalne

²⁸ Zob. Hausner J.: Zarządzanie publiczne, Scholar, Warszawa 2008, s. 119 i 123.

²⁹ Zob. Kurzynowski A.: Osoby niepełnosprawne w polityce społecznej [w:] Mikulski J., Auleytner J. (red.): Polityka społeczna wobec osób niepełnosprawnych. Drogi do integracji, WSzP TWP, Warszawa 1996, s. 21.

zintegrowanie ze społeczeństwem. Cel ten jest realizowany m.in. drogą wspierania aktywności zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych³⁰.

Chcąc przeciwdziałać realnie istniejącym mechanizmom i barierom, których system instytucji publicznych nie był w stanie dotychczas przezwyciężyć, konieczne staje się stworzenie stosownych instrumentów, skłaniających pracodawców do zatrudniania pracowników niepełnosprawnych. Wymaga to w szczególności³¹: odejścia od ingerencji w otoczenie prawne systemu zatrudniania i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych, podyktowanej bieżącymi potrzebami i możliwościami finansowymi państwa; stworzenia realnej alternatywy dla ZPCh, w tym skutecznych mechanizmów przejścia osoby niepełnosprawnej z ZPCh na otwarty rynek pracy; zagwarantowania kompensaty wsparcia, uzyskiwanego przez pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne, z ponoszonymi przez nich w związku z tym kosztami, w tym potencjalnie niższą wydajnością i krótszym czasem pracy niepełnosprawnego pracownika; odejścia od uznaniowego charakteru pozostałych narzędzi wsparcia finansowego dla pracodawców oraz ograniczenia uciążliwego procesu pozyskiwania, dokumentowania i rozliczeń z nimi związanych. Ponadto, istotne staje się pogodzenie naturalnej sprzeczności pomiędzy oczekiwaniami, potrzebami i możliwościami pracującej osoby niepełnosprawnej a wymaganiami i oczekiwaniami pracodawcy, kierującego się interesem ekonomicznym³².

Na zasady i możliwości realizacji polityki aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych znacząco wpłynęła zmiana ustawy o niepełnosprawnych³³. Wśród ważnych konsekwencji przyjętych zmian znajduje się zmniejszenie motywacji pracodawców do tworzenia miejsc pracy chronionej wskutek zrównania wysokości dofinansowania dla pracodawców z otwartego rynku pracy i pracodawców posiadających status prowadzących zakład pracy chronionej (od 1 stycznia 2010 roku). Ponadto, uwidocznił się konflikt preferencji polityki społecznej z ograniczeniami wynikającymi z uregulowań dotyczących pomocy publicznej, a w związku z tym pojawiła się konieczność przededefiniowania warunków zatrudnienia chronionego i usytuowania go w organizacjach realizujących głównie cele społeczne³⁴.

³⁰ Zob. Kurzynowski A.: Niepełnosprawność jako problem polityki społecznej, „Problemy Rehabilitacji Społecznej i Zawodowej” Nr 2 z 1997, s. 21.

³¹ Por. Barczyński A.: Skuteczność polskiego modelu aktywizacji zawodowej w warunkach gospodarki rynkowej, op. cit., s. 182-183 i 197.

³² Ibidem.

³³ Zob. Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 roku o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, DzU Nr 237, poz. 1652.

³⁴ Zob. więcej: Barczyński A.: op.cit., s. 197.

Wszystko to wyczerpuje możliwości realizacji zatrudnienia chronionego w firmach, podlegających regułom konkurencji rynkowej. Rehabilitacja społeczna i zawodowa oraz zatrudnienie osób niepełnosprawnych powinny być realizowane w organizacjach, które nie są ukierunkowane na uzyskiwanie efektów ekonomicznych. Rozwiązania wskazanego konfliktu szuka się zatem w podmiotach ekonomii społecznej. Ich istotą jest przede wszystkim przyjęcie - w ramach realizacji działań gospodarczych - nadrzędności celów społecznych nad kapitałem i zyskiem. Funkcjonując w gospodarce rynkowej, nie są one wyłącznie nastawione na zysk, tak jak tradycyjne przedsiębiorstwa³⁵. W praktyce są one ukierunkowane na cele ekonomiczne i społeczne oraz na ekonomiczne i społeczne innowacje, przez co stanowią emanację nowej przedsiębiorczości społecznej³⁶. Instytucje ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstwa społeczne, wyróżniają się również, spośród innych podmiotów prowadzących działalność gospodarczą, formą prawną, w jakiej realizują swą aktywność. Jak wskazuje praktyka, występują głównie w formie spółdzielni, w tym spółdzielni europejskich, товариств wzajemnych, stowarzyszeń i fundacji. Przedsiębiorstwa społeczne prowadzą aktywność w różnych dziedzinach, zwłaszcza tam, gdzie organizacje, które są nastawione na zysk uznają ją za nieopłacalną³⁷. Działania przedsiębiorstw społecznych obejmują np. opiekę społeczną, usługi dla społeczeństwa, usługi zdrowotne, ubezpieczeniowe, bankowe, produkcję rolniczą, sprawy konsumenckie, działalność stowarzyszeń, sektor mieszkaniowy, handel, usługi sąsiedzkie, edukację i szkolenia, kulturę, sport i aktywność w czasie wolnym³⁸. Aktywność przedsiębiorstw społecznych pozostaje ukierunkowana na produkcję towarów, świadczenie usług na danym rynku oraz dążenie do utrzymania się na rynku i osiągania nadwyżek z prowadzonej działalności. Pozwala to na³⁹: wspieranie społeczności lokalnych, wzmacnianie lokalnych struktur społecznych, aktywizowanie obywateli, wpływanie na rozwój i pogłębianie się więzi międzyludzkich, rozwój kapitału społecznego, reintegrację społeczną, tworzenie poczucia odpowiedzialności członków przedsiębiorstwa za jego losy itp. Przedsiębiorstwom społecznym można przypisać

³⁵ Jak wskazuje praktyka, często otwierają się na potrzeby społeczne - ich polityka odpowiedzialności społecznej staje się reakcją na potrzeby: konsumentów, kontrahentów czy pracowników. Zob. szerzej: Rybak M.: *Etyka menedżera – społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa*, PWN, Warszawa 2004, passim.

³⁶ Szerzej: Leś E.: *Przedsiębiorczość społeczna*, „Nowe Życie Gospodarcze” Nr 15 z 2004, s. 7.

³⁷ Por. Rosiński P.: *Doświadczenia w tworzeniu przedsiębiorstw społecznych w Polsce*, [w:] Leś E., Ołdak M. (red.) *Z teorii i praktyki gospodarki społecznej*, Warszawa 2005, s. 105.

³⁸ Por. Piechowski A.: *Spółdzielczość i ekonomia społeczna w rozwoju lokalnym i regionalnym*, [w:] Puchnarewicz E. (red.): *Organizacje pozarządowe w krajach rozwijających się i w Europie Wschodniej*, WGRS UW, Warszawa 2003, s. 14 i n.

³⁹ Zob. Leś E.: *Pomoc społeczna. Od klientelizmu do partycypacji*, AEPR-JR, Warszawa 2003; Kelly S., *Ekonomia społeczna i przedsiębiorczość społeczna w Unii Europejskiej*, [w:] Kaźmierczak T., Rymśa M. (red.): *W stronę aktywnej polityki społecznej*, ISP, Warszawa 2004, s. 35.

pewne wyróżniające je wartości, będące podstawą ich działań, takie jak np.: autonomia, uczestnictwo, niezależność, demokracja, solidarność, spójność, odpowiedzialność, zaangażowanie, zaufanie, współpraca, współodpowiedzialność, przedsiębiorczość i innowacyjność. Przedsiębiorstwa społeczne w Polsce przybierają formę: centrów integracji społecznej (CIS), klubów integracji społecznej (KIS), spółdzielni socjalnych, europejskich spółdzielni socjalnych oraz zakładów aktywności zawodowej (ZAZ). W każdej z tych form ujawnia się współpraca administracji samorządowej z organizacjami pozarządowymi, która może być sposobem na aktywizację zawodową środowisk marginalizowanych. Zatem istotnym zjawiskiem społecznym staje się rozwój inicjatyw i organizacji zrzeszających osoby niepełnosprawne, tworzących w ten sposób ważne siły społeczne dla poszukiwania nowych, twórczych rozwiązań problemów doświadczanych przez te osoby.

5. Zakończenie

Jak wskazują diagnozy społeczne, prowadzone w ostatnich latach, obowiązujące przepisy prawa nie budzą większych zastrzeżeń, natomiast efektywne działania na rzecz osób niepełnosprawnych ograniczają nieprzejrzyste procedury i nieudolność organizacyjna. Wątpliwości budzi przede wszystkim dystrybucja kompetencji między administrację rządową i samorządową, w szczególności zaś wąsko zakrojone kompetencje i zadania gmin. Działania podmiotów publicznych wobec osób niepełnosprawnych przyjmują często charakter doraźny, daleki od konsekwentnej realizacji przyjętych celów długofalowych. Na działania integracyjne mają też wpływ stereotypy, blokujące myślenie o osobach niepełnosprawnych w kategoriach posiadanej przez nie wiedzy, kwalifikacji zawodowych, umiejętności społecznych czy też cech psychologicznych.

Osoby niepełnosprawne stanowią jedną z grup o szczególnych potrzebach w obszarze inkluzji i rynku pracy. Powoduje to konieczność kierowania do nich odpowiednich działań, inicjatyw i programów, a także podejmowania aktywności przez wielu partnerów. Poprzez tworzenie lokalnych partnerstw, wzajemną współpracę społeczności lokalnej, administracji publicznej (szczególnie samorządowej) oraz lokalnych pracodawców następuje lepsza koordynacja działań na rzecz wykluczonych społecznie osób niepełnosprawnych. Wspólne działania zwiększają odpowiedzialność za realizowane przedsięwzięcia, co wpływa na ich skuteczność i efektywność, a także wzmacnia potencjał realizatorów usług. Pozwala to na

przygotowanie długoterminowych strategii integracji społecznej i aktywizacji zawodowej na poziomie lokalnym⁴⁰. Takie lokalne partnerstwa – w skład których, jako interesariusze, wchodzi lokalna administracja i inne instytucje publiczne, organizacje pozarządowe i podmioty sektora prywatnego - inspirują i wspierają powstawanie przedsięwzięć społecznych, zapewniając im wyposażenie w niezbędne do funkcjonowania zasoby⁴¹.

Tym samym można więc uznać, że ekonomia społeczna stanowi odpowiedź na zidentyfikowany, wyraźnie zauważalny obszar problemowy, w którym tradycyjne przedsiębiorstwa - ze względu na kierowanie się kryteriami zysku czy wzrostu wartości przedsiębiorstwa - nie podejmują działalności wobec osób niepełnosprawnych. Organizacje sektora publicznego ograniczają natomiast w tym względzie bariery formalnoprawne i pewne deficyty powodujące, że nie potrafią tego robić efektywnie. Ekonomia społeczna z kolei może jednoczyć środowiska lokalne, budując większą świadomość społeczną wobec problemów doświadczanych przez osoby niepełnosprawne oraz wydobywać drzemiący w tych środowiskach potencjał i wspierać potrzebujących nie w pełni sprawnych ich członków, tworząc i pogłębiając sieci powiązań i współpracy. W ten sposób rozwijane są zasoby kapitału społecznego, przyczyniające się nie tylko do rozwiązywania problemów doświadczanych przez osoby niepełnosprawne, ale także - w szerszym ujęciu - do rozwoju społeczno-ekonomicznego na szczeblu lokalnym.

Bibliografia

1. Badanie „Kondycja ekonomii społecznej w Polsce 2006”, Stowarzyszenie Klon/Jawor 2006.
2. Barczyński A.: Skuteczność polskiego modelu aktywizacji zawodowej w warunkach gospodarki rynkowej, [w:] Gąciarz B., Giermanowska E. (red.): Zatrudniając niepełnosprawnych, ISP, Warszawa 2009.
3. Bednarski M., Machol-Zajda L.: Telepraca, [w:] Elastyczne formy zatrudnienia i organizacji pracy a popyt na pracę w Polsce, Kryńska E. (red.), IPiSS, Warszawa 2003.
4. Brzezińska A. I., Kaczan R., Piotrowski K., Sijko K., Rycielski P., Wiszejko-Wierzbicka D.: Uwarunkowania aktywności zawodowej osób z ograniczeniami sprawności: czynniki społeczno-demograficzne, kwartalnik „Nauka”, nr 1 z 2008.

⁴⁰ Zob. Poradnik dotyczący realizacji wsparcia dla osób wykluczonych społecznie oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, op.cit., s. 9.

⁴¹ Zob. Rymśza M., Kaźmierczak T., Schimanek T., Rymśza A., Trawkowska D.: Rozwój ekonomii społecznej w Polsce. Aspekty prawno instytucjonalne, ISP, Warszawa 2008, s. 4.

5. Frieske K.W.: Dynamika koncepcji marginalizacji społecznej, „Polityka Społeczna”, nr 11-12 z 2002.
6. Gąciarz B., Giermanowska E., Sobiesiak P.: Postawy pracodawców a polityka integracji osób niepełnosprawnych, [w:] Gąciarz B., Giermanowska E. (red.): Zatrudniając niepełnosprawnych, ISP, Warszawa 2009.
7. Gąciarz B.: Wsparcie lokalne: funkcje i dysfunkcje. Perspektywy działania władzy publicznej na rzecz aktywizacji osób niepełnosprawnych, [w:] Gąciarz B., Giermanowska E. (red.): Zatrudniając niepełnosprawnych, ISP, Warszawa 2009.
8. Hausner J.: Ekonomia społeczna i rozwój, [w:] Giza-Poleszczuk A., Hausner J. (red.): Ekonomia społeczna w Polsce: osiągnięcia, bariery rozwoju i potencjał w świetle wyników badań, FISE, Warszawa 2008.
9. Hausner J.: Zarządzanie publiczne, Scholar, Warszawa 2008.
10. Kelly S.: Ekonomia społeczna i przedsiębiorczość społeczna w Unii Europejskiej, [w:] Kaźmierczak T., Rymsza M. (red.): W stronę aktywnej polityki społecznej, ISP, Warszawa 2004.
11. Koźuch B.: Zarządzanie publiczne, Placet, Warszawa 2004.
12. Kurzynowski A.: Niepełnosprawność jako problem polityki społecznej, „Problemy Rehabilitacji Społecznej i Zawodowej”, nr 2 z 1997.
13. Kurzynowski A.: Osoby niepełnosprawne w polityce społecznej, [w:] Mikulski J., Auleytner J. (red.): Polityka społeczna wobec osób niepełnosprawnych. Drogi do integracji, WSzP TWP, Warszawa 1996.
14. Kwaśnicki W.: Gospodarka społeczna z perspektywy ekonomii liberalnej, „Trzeci Sektor”, nr 2 z 2005.
15. Leś E.: Pomoc społeczna. Od klientelizmu do partycypacji, AEPR-JR, Warszawa 2003.
16. Leś E.: Przedsiębiorczość społeczna, „Nowe Życie Gospodarcze”, nr 15 z 2004.
17. Nowak A.: Bezrobocie wśród osób niepełnosprawnych, UŚ, Katowice 2002.
18. Ostrowska A.: Sikorska J., Gąciarz B.: Osoby niepełnosprawne w Polsce w latach dziewięćdziesiątych, ISP, Warszawa 2001.
19. Ostrowska A., Sikorska J., Sufin Z.: Sytuacja ludzi niepełnosprawnych w Polsce, IFiS PAN, Warszawa 1994.
20. Piechowski A.: Spółdzielczość i ekonomia społeczna w rozwoju lokalnym i regionalnym, [w:] Puchnarewicz E. (red.): Organizacje pozarządowe w krajach rozwijających się i w Europie Wschodniej, WGSR UW, Warszawa 2003.
21. Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych - Raport z badania 2008, Stowarzyszenie Klon/Jawor 2008.

22. Poradnik dotyczący realizacji wsparcia dla osób wykluczonych społecznie oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego - Departament Zarządzania Europejskim Funduszem Społecznym, Warszawa 2010.
23. Ratajczyk W.: Osoby niepełnosprawne a wykluczenie społeczne – bariery dostępu do rynku pracy, [w:] Frąckiewicz L. (red.): Wykluczenie społeczne, Katowice 2005.
24. Rosiński P.: Doświadczenia w tworzeniu przedsiębiorstw społecznych w Polsce, [w:] Leś E., Ołdak M. (red.): Z teorii i praktyki gospodarki społecznej, Warszawa 2005.
25. Rybak M.: Etyka menedżera – społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa, PWN, Warszawa 2004.
26. Rymśza M., Kaźmierczak T., Schimanek T., Rymśza A., Trawkowska D.: Rozwój ekonomii społecznej w Polsce. Aspekty prawno instytucjonalne, ISP, Warszawa 2008.
27. Sokołowski T.: Międzynarodowa ochrona praw człowieka, Warszawa 2004.
28. Wieruszowski R., Hliwa R. (red.): Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka. Standard prawa i jego realizacja a przyszłe wyzwania, Poznań 2001.

Recenzent: Dr hab. Katarzyna Głąbicka, prof. Politechniki Radomskiej

Abstract

People with disabilities constitute one of the groups with special needs in the area of inclusion and the labor market. They require appropriate activities, initiatives and programs, including taking action by multiple partners. It becomes necessary, in particular, to overcome stereotypes that block thinking about people with disabilities in terms of possessed by them knowledge, skills and professional qualifications, as well as to overcome the shortages of public sector organizations.

Through the creation of local partnerships, mutual cooperation of the local community, public administration (especially local government) and local employers, occurs better coordination of activities for socially excluded people with disabilities. This allows for the preparation of long-term strategies for social integration and professional activation at the local level. Such local partnerships, which include as stakeholders: local government and other public institutions, NGOs and the private sector, inspire and support the creation of social enterprises, providing them with equipment of necessary resources. In this way, through the initiative of the social economy, resources of social capital are developed, contributing to solving the problems experienced by people with disabilities and socio-economic development at local level.